

Twan Huys

*In opdracht
van
Hare
Majesteit*

DIPLOMAAT IN CRISISTIJD

© MCMXCIV M&P Uitgeverij bv
postbus 466
6000 AL Weert

Omslagontwerp: Jaap van der Zwan, Amsterdam
Omslagfoto: Ronald Hoeben
Foto achterplat: Carol Winkel
Boekverzorging: Jaap van der Zwan, Amsterdam
Fotografie binnenwerk: Fotobureau Thuring B.V.

Dossierstukken werden beschikbaar gesteld door het Bureau wet
openbaarheid van bestuur van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Deze uitgave werd mogelijk met steun van de Stichting Fonds
Bijzondere Journalistieke Projecten.

ISBN 90 6590 781 5
CIP
NUGI 351

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden

‘Ik beschik over een hoge irritatiegrens’

Koos van Dam

Irak

1988 - 1990

Met schuine en begerige ogen kijken diplomaten naar de droomcarrière van Koos van Dam. Bij zijn benoeming in Irak in 1988 is hij de jongste ambassadeur van Nederland. ‘Oorspronkelijk wilde ik de wetenschap in. Ik heb er nooit van gedroomd ambassadeur te worden. Achteraf gezien heb ik totaal geen spijt van

deze keuze; het is een heel leuk vak.’

Als student Arabisch en politicologie wandelt Koos van Dam in de jaren zeventig de Nederlandse ambassade in Damascus binnen om de vaderlandse kranten te lezen. Al snel krijgt hij een baantje aangeboden. De start van een komeetachtige loopbaan in de diplomatieke dienst. ‘Ja, dat wordt zo wel gezien’, reageert hij droog.

Zijn eerste crisiservaring doet hij op als eerste ambas-

sadesecretaris in 1982 tijdens de Israëlische invasie in Beiroet. Israëlische kanonneerboden lanceren een aantal voltreffers op zijn huis. 'Ik heb puur geluk gehad dat ik niet werd getroffen. Libanon vond ik verreweg de gevaarlijkste post.'

Na zijn verblijf in Libië als tijdelijk zaakgelastigde en een aantal jaren in Den Haag als sous-chef van de Directie Afrika en Midden-Oosten, be kroont minister Van den Broek zijn vertrouweling met de ambassadeurspost Bagdad. Nog geen twee jaar na zijn benoeming wordt Van Dam in augustus 1990 compleet overrompeld door de Iraakse annexatie van Koeweit. Nederlanders in Irak en Koeweit zijn vanaf dat moment gijzelaars van Saddam Hoessein. Van Dam moet al zijn diplomatieke talent in stelling brengen om de gijzelaarskwestie op te lossen. Zijn optreden valt op door een koele pragmatische benadering. Maar achter de schermen heeft onze man in Bagdad een zware tijd met de Nederlandse gijzelaars. Voor het eerst vertelt Van Dam op emotionele toon over 'het hondsbrutale gedrag' van de gijzelaars, de lakse houding van de Nederlandse regering en de moeizame samenwerking tussen de Nederlandse diplomaten tijdens hun gedwongen verblijf op de ambassade in Bagdad. 'In een crisissituatie leer je de mensen pas kennen. Bij sommigen denk je dan: dat valt me echt heel erg tegen.'

Koos van Dam is tegenwoordig ambassadeur in Caïro.

Op 13 juni 1988 kwam ik in Bagdad aan. Een interessante periode, want de oorlog tussen Iran en Irak verkeerde in een slotfase. Ik wilde altijd al graag naar Irak. Als student was ik er ook al vaker geweest op uitnodiging van de universiteit van Bagdad, en voor mijn proefschrift. Ik kende dus veel mensen en het is handig als je al over contacten beschikt voordat je ze echt nodig hebt.

Waren er aanwijzingen voor de Iraakse inval in Koeweit?

Door de oorlog tussen Iran en Irak was de weg van Bagdad naar Basra één groot legerkamp. Dat gebied werd heel sterk verdedigd tegen iedere mogelijke Iraanse aanval. Dus grote troepenconcentraties na de oorlog tussen Iran en Irak waren daar normaal.

De annexatie van Koeweit door Irak, twee jaar later, kwam totaal onverwacht. De Iraakse president had niet lang tevoren in een speech nog gezegd dat alle Arabische landen gerespecteerd moesten worden. Er was zelfs een half jaar eerder door Irak een non-interventieverdrag aan Koeweit aangeboden. De Iraki's maakten wel aanspraak op delen van de grenszone met Koeweit, maar een conflict over de grens is toch iets anders dan het claimen van een heel land.

De Iraakse aanval op Koeweit begint op 2 augustus 1990 om zes uur 's ochtends. Wanneer kreeg u het eerste bericht binnen?

Diezelfde ochtend. Ik was net op kantoor toen duidelijk werd door uitzendingen op de radio, de televisie en via talloze communiqués dat de aanval was begonnen. Van de Nederlandse ambassade in Koeweit hoorden we niets. Alles wat ik vanuit Irak over Koeweit hoorde, rapporteerde ik dus aan Den Haag. Later bleek dat de ambassade in Koeweit, door het ontbreken van een eigen radioverbinding, was afgesneden van de buitenwereld. Bij alle Nederlanders die in Irak niets meer te zoeken hadden, heb ik erop aangedrongen het land te verlaten. Maar het was al snel duidelijk dat de buitenlanders, op een enkele uitzondering na, niet weg konden. Er is een noodplan voor de Nederlandse gemeenschap voor het geval er geëvacueerd moet worden. Dat plan is onbruikbaar op het moment dat er zich een totaal onverwachte omstandigheid voordoet. Zo liep een van de vroeger bedachte vluchtroutes nota bene via Koeweit! Ik moest voorzieningen treffen voor het geval de Nederlandse

gijzelaars bijvoorbeeld een jaar vast zouden zitten: extra voedsel inkopen, ontsnappingsroutes bedenken en onderhandelen met de regering. Zo'n situatie, waarin een hele gemeenschap wordt gegijzeld, heeft zich nog niet eerder voorgedaan. Veel mensen staan niet stil bij wat er allemaal kan gaan gebeuren.

Onze gezinnen werden eerst ook vastgehouden. Wij waren met z'n vijven in Bagdad: mijn vrouw, drie kinderen en ik. In het begin was de gijzeling ook niet te voorspellen. Ik ben zeer terughoudend geweest met het onmiddellijk wegsturen van mijn gezin. Dat had ik bij nader inzien beter wel kunnen doen, maar je hebt een voorbeeldfunctie voor de Nederlandse kolonie.

Had u contact met ambassadeur Veling in Koeweit?

Nooit rechtstreeks, maar wel via mensen die nog naar Koeweit gingen met wie ik briefjes meestuurde voor Veling. In een reeks telegrammen heb ik erop aangedrongen dat iedereen in Koeweit zou vertrekken, ook de medewerkers van de ambassade en hun gezinnen. Ik had vanuit Bagdad een beter overzicht dan de mensen in Koeweit. Maar er werd niet naar geluisterd. Er kwamen allerlei vragen: 'Komen we in Bagdad niet in het hol van de leeuw? Hebben we dan geen visa nodig?' Op dat moment dacht ik: luister naar mij en doe het gewoon. Als ze die raad hadden opgevolgd hadden de ambassademedewerkers en hun familieleden zonder al te veel problemen kunnen vertrekken. Nu hebben ze nog een paar maanden vastgezeten en dat heeft tot verbittering geleid.

In de ambassade in Koeweit weigerde eerste ambassadesecretaris Damoiseaux, ondanks aandringen van Koos van Dam, zijn gezin alleen naar Bagdad te laten vertrekken. Hij was bang dat hun onderweg iets zou overkomen. Ook kanselier Van Hese wilde eerst niet vertrekken. Ambassadeur Veling moest uiteindelijk als enige in Koeweit

achterblijven om duidelijk te maken dat Nederland de annexatie van Koeweit door Irak niet erkende. Eind augustus vertrok dan toch een konvooi met de Nederlandse diplomatengezinnen naar Bagdad. Vandaaruit reisden ze op 27 augustus door naar de Iraaks-Turkse grens. Van Hese en Damoiseaux werden bij de grens tegengehouden met de mededeling dat diplomaten van ambassades in Koeweit die niet formeel gesloten waren, Irak niet mochten verlaten. Alleen vrouwen en kinderen konden het land uit. De eerste ambassade-secretaris en de kanselier moesten van de Iraki's terug naar Bagdad. Vanaf dat moment waren ze gegijzeld.

Ze vonden het natuurlijk uiterst onaangenaam en waren daarover verbitterd en gefrustreerd. Maar ze hadden het zelf zo geregeld. Een paar maanden lang zaten we met elkaar in één huis. Met sommigen is dat leuk, met anderen minder. Het was natuurlijk geen vakantie, de medewerkers van de ambassade in Bagdad werkten keihard. Op 1 augustus bijvoorbeeld, de dag voor de aanval, zaten we op 165 vertrouwelijke berichten die we dat jaar naar Den Haag hadden verstuurd. Eind december zaten we op 750, dat betekent 600 berichten in vijf maanden tijd. Ongeveer net zoveel als een grote post als Washington, maar daar zitten dan dertig mensen te schrijven. In Bagdad verwerkte onze secretaresse de berichten in haar eentje.

U kreeg twee extra krachten uit Koeweit. Dat is toch mooi meegenomen?

Er kwamen enorme hoeveelheden werk op ons af en dan zijn twee extra mensen welkom. Het zou heel mooi zijn geweest, maar het liep anders. Je verwacht dat ze zich voor honderd procent zullen inzetten, maar dat gebeurde niet. Als de een keihard werkt en de ander gaat een boekje lezen omdat hij zich te goed voelt voor bepaalde werkzaamheden of drinkt iedere dag een fles whisky, dan kun je natuurlijk niet spreken van een goede samenwerking. Daar heb je dan last van.

Wat deed ambassadeur Veling nog in Koeweit?

Er zaten daar nog steeds Nederlanders die hij moest helpen en er was een politiek besluit van de twaalf lidstaten van de EG. De ambassades in Koeweit bleven open als politiek signaal naar Irak, om duidelijk te maken dat wij de bezetting niet erkennen.

In oktober krijgt ambassadeur Veling toestemming Koeweit te verlaten. Hij vertrekt op 11 oktober naar Bagdad.

Joop Veling kwam zeer gespannen aan in Bagdad, dat kon je op de televisie ook zien. Hij had een reis van twaalf uur achter de rug en een NOS-televisieploeg interviewde hem meteen na aankomst. Hij was natuurlijk blij dat hij daar weg was, aan de andere kant is het heel zwaar om onder zulke omstandigheden je post te moeten verlaten. In Irak was de situatie voor hem volledig onzeker. In het land van de bezetter werd hij opnieuw vastgehouden.

Het document is afkomstig van de collectie van de Koninklijke Bibliotheek van Nederland. Het document is afkomstig van de collectie van de Koninklijke Bibliotheek van Nederland. Het document is afkomstig van de collectie van de Koninklijke Bibliotheek van Nederland.

afkomstig van: min van bz
bestemd voor : bagdad

onderwerp : welzijn ambassadeur veling en medewerkers

ik hecht eraan langs deze weg, en tussen de berichtwisseling met u over andere zaken door, mijn opluchting over te brengen over de veilige aankomst in bagdad van ambassadeur veling. moge u verzoeken hem te doen weten dat bij mij en bij vele andere h.t.l. grote waardering en bewondering bestaat voor rust en koelbloedigheid waarmee hij onder uitzonderlijk zware omstandigheden zijn post bleef bemannen. die waardering geldt overigens ook zijn medewerkers, die al eerder gedwongen werden koeweit te verlaten. wil hieraan ook mijn grote waardering voor u en uw medewerkers nog eens toevoegen met zoveel gedwongen te uvent verblijvende landgenoten wordt uw taak steeds zwaarder. wens u daarom daarin ook voor de komende tijd - want de problemen zijn verre van voorbij - veel sterkte en succes.

van den broek 162

afkomstig van: min van bz / bestemd voor: bagdad
onderwerp: welzijn ambassadeur veling en medewerkers.

Ondanks de waardering vanuit Den Haag was ambassadeur Veling allesbehalve gelukkig met zijn gedwongen verblijf in Koeweit. De meeste Nederlanders waren al vertrokken en Veling liep gevaar door de Iraki's te worden gearresteerd zodra hij zijn huis zou verlaten.

Hij vond het niet zinvol nog langer te blijven. Uiteinde-

lijk waren er nog maar drie Nederlanders en die wilden gewoon niet weg. Wat doe je daar dan nog? Je hebt geen contact met de Koeweiti's, je kunt niet meer over straat. Het was zinloos. Op een gegeven moment heb ik Den Haag gesuggereerd Veling te laten vertrekken. Dat werd niet overgenomen. Het politieke belang ging voor het persoonlijke belang, hij moest in Koeweit blijven. Punt uit.

Veling heeft ontzettend geleden. De frustratie over dit soort beslissingen is natuurlijk heel groot. Het is echt heel moeilijk als je daar in je eentje zit. Hij had geen contact met de Iraakse bezettingsautoriteiten, behalve als ze af en toe zijn huis binnenvielen. Dit zijn extreme gevallen, waarbij er enorm veel van je wordt geëist in deze functie.

Heeft de Nederlandse regering tegenmaatregelen genomen tegen Iraakse diplomaten in Den Haag?

Nauwelijks. De Iraakse ambassadeur in Den Haag had twee zoons die in Leiden studeerden. Ik heb nog voorgesteld ze telkens schriftelijk toestemming te laten vragen als ze vanwege hun studie van Wassenaar naar Leiden reisden, al was het alleen omdat diplomaten in Bagdad aan soortgelijke beperkingen werden onderworpen. Ik had het nog niet gezegd of ik werd onmiddellijk ontboden op het ministerie van Buitenlandse Zaken in Bagdad. Ze hadden van mijn voorstel gehoord van hun ambassadeur in Nederland en waren zeer verontwaardigd. Dit mocht toch niet gebeuren. Dus het hielp. Uiteindelijk heeft Nederland die mensen gewoon laten gaan. De cliché-redenering is dan altijd dat de zaak anders escaleert.

In een poging om onze gegijzelde collega's uit Irak weg te krijgen heb ik allerlei opties voorgesteld voor tegenmaatregelen, zoals het vasthouden van Iraakse diplomaten die op doorreis waren in Europa. Tenslotte werden ook onze collega's uit Koeweit op doorreis in Bagdad gegijzeld en ontdaan van hun diplomatieke status. Den Haag wilde echter op juridische gronden niet aan dit soort stappen beginnen.

Je verliest je geloofwaardigheid en respect als je geen tegenmaatregelen neemt. Toen ik in Libië tijdelijk zaakgelastigd was, werd de Nederlandse ambassade op de luchthaven van Tripoli gedwongen de wekelijkse diplomatieke koerierszending met vertrouwelijke stukken ter plekke te laten doorlichten door de Libische autoriteiten. Een ordinaire pesterij die alleen tegen Nederland was gericht. Op een dag kreeg ik een telefoontje van de directeur Europese Zaken van het Libische ministerie van Buitenlandse Zaken. Op de gebruikelijke afblaffende toon eiste hij dat twee Libische koeriers op Schiphol onmiddellijk moesten worden doorgelaten met hun koerierszakken. Ze waren op doorreis naar Suriname en Nederlandse veiligheidsbeambten wilden de zakken doorlichten. Ik zei tegen hem dat onze koerierszendingen al meer dan een jaar werden doorgelicht en dat hij zich niet moest verbazen dat hetzelfde nu ook in Nederland gebeurde.

Den Haag heb ik toen het dringende advies gegeven om de Libische koeriers toch vooral door te lichten. Gezien de reputatie van het Libische regime, kon niet worden uitgesloten dat er illegale goederen voor het toenmalige militaire regime van Bouterse werden vervoerd. Het einde van het liedje was dat Nederland, ondanks mijn aandringen, de koeriers ongestoord heeft laten doorgaan. Na zo'n ervaring voel je je wel in de kou gezet door het ministerie. Je wordt soms gedwongen zonder rugdekking te opereren in landen als Libië of Irak, terwijl die landen internationale normen en regels totaal niet respecteren. Doordat maatregelen tegen hun diplomaten achterwege blijven, worden ze juist aangemoedigd hun buitenissige praktijken voort te zetten.

Het niet toepassen van tegenmaatregelen is vaak een kwestie van luiheid, omdat het controleren van die maatregelen extra werk met zich meebrengt. Het excuus is dat dergelijke controles nooit waterdicht zijn. En dus gebeurt er helemaal niets, met alle gevolgen van dien voor onze diplomaten in het buitenland.

De Iraakse ambassadeur in Nederland wordt nauwelijks beperkt in zijn bewegingsvrijheid. Heel anders gaat het eraan toe in Bagdad. Ambassadeur Veling verliest bij aankomst in Irak zijn diplomatieke onschendbaarheid. Voor het regime is hij een gewone buitenlander en dus een gijzelaar. Voor Koos van Dam betekent de komst van ambassadeur Veling een probleem. Plotseling zijn er twee kapiteins op de Nederlandse ambassade in Irak.

De vraag was: wat doe je met twee ambassadeurs op zo'n post? Ik kon hem, een collega-ambassadeur en goede vriend, moeilijk inlijven bij mijn staf. Veling heeft tegen mij gezegd: 'Ik sta altijd voor je klaar. Als ik iets kan doen, dan ben ik daartoe graag bereid.' 's Avonds bespraken we bij mij thuis allerlei zaken. Hij was mijn klankbord.

Hij speelde geen tweede viool, maar hij had natuurlijk wel een heel andere positie dan ik. Veling zat in Bagdad gevangen en ik niet. Er is op een gegeven moment een verklaring uitgegaan van de gegijzelde Nederlanders in Irak. Zij deden een oproep aan de Nederlandse regering om een missie te sturen. Veling steunde de gijzelaars in hun actie. Hij was een van hen.

Geheel ontspannen en met een pilsje in de hand slijten de Nederlandse gijzelaars de eerste dagen bij het zwembad van het luxueuze Al Rashid-hotel in Bagdad. Dat beeld verandert razendsnel.

De onzekerheid waarmee die mensen werden geconfronteerd was natuurlijk verschrikkelijk. Je weet niet of je nog thuiskomt of dat er bombardementen gaan plaatsvinden. Vaak zeiden ze: 'Als we met zekerheid wisten dat we volgend jaar Pasen thuis zouden zijn, dan was het niet zo erg. Maar we weten niet wat er met ons zal gebeuren. Zien we onze families nog ooit terug?'

Natuurlijk wilden de gijzelaars zo snel mogelijk weg. Ik heb geen enkele mogelijkheid onbenut gelaten de gijzelaars het land uit te krijgen. Dat ging dag en nacht door.

In eerste instantie waren ze ondergebracht in het luxeuze Al Rashid-hotel in Bagdad. Het was mijn bedoeling ze na een nacht over te brengen naar leegstaande ambassadehuizen. Een aantal gijzelaars vond dat de Nederlandse overheid de kosten van het hotel moest betalen. Die mensen dachten dat ze ongelimiteerd in het Al Rashid-hotel konden blijven en dat de verantwoordelijkheid bij ons lag. Dat was heel vervelend. Wij hadden, geheel vrijblijvend, het advies gegeven weg te gaan uit Koeweit. Ik heb ze duidelijk gemaakt dat ze welkom waren in onze huizen. Er waren mensen die zeiden: 'Ja, maar wacht even, wij willen onze privacy. We willen niet met z'n tweeën op een kamer.' Dat werd soms op een uiterst onbeschofte toon kenbaar gemaakt. Ze wilden het hotel niet uit. Wij hadden ze geadviseerd om naar Bagdad te komen, dus moesten wij voor de kosten opdraaien.

Dat vereiste van mij uiteraard de nodige zelfbeheersing. Je doet alles voor ze en dan krijg je dit. Terwijl strikt formeel genomen iedereen die naar het buitenland gaat voor zichzelf verantwoordelijk is. Ik vond het eigenlijk een heel mooi aanbod dat de gijzelaars in een ambassadehuis mochten verblijven, per slot van rekening woonden ze daar in de privé-spullen van anderen.

Het gedrag van een aantal gijzelaars in Bagdad leidt tot grote irritatie bij Koos van Dam. Ondanks de crisissituatie zijn er Nederlanders die in grote hoeveelheden geplunderde waar uit Koeweit op de markten in Bagdad opkopen. De aandacht gaat vooral uit naar Rolex-horloges, dure tapijten en zelfs een enkele gestolen auto, soms zelfs bekostigd met bijstandsgeld dat op verzoek van de gijzelaars door de Nederlandse overheid was verstrekt.

Sommige gijzelaars bieden hun nieuw verworven bezittingen in pakketten aan bij Van Dam. De bedoeling is dat hij de gestolen goederen met de diplomatieke post naar Nederland stuurt.

Dat was natuurlijk hondsbrutaal en onbeschoft gedrag. Op een gegeven moment ontdekte ik dat er horloges werden meegestuurd. Als mensen iets willen kopen is dat hun zaak. Maar als ze zonder mijn medeweten de koeriersverbinding willen gebruiken en daardoor onze communicatiemiddelen op het spel zetten, dan ben je natuurlijk wel heel slecht bezig. Ik kon dat volstrekt niet toestaan. Zodra ik er lucht van kreeg, heb ik er een stokje voor gestoken. Ik heb toen gezegd dat pakjes 'hammerproof' moesten zijn en iedere test moesten kunnen doorstaan. Ik heb nooit met een hamer op een pakje geslagen, maar er weleens aan geluisterd en dan hoorde ik het tikken. Er was ook iemand die een Perzisch tapijt aanbood. Die heb ik meteen teruggestuurd en daar maakte ik me dus niet altijd populair mee. Het was wel eventjes wennen. Ik ben niet snel geschokeerd, maar in eerste instantie dacht ik: dit gaat wel heel erg ver.

Ondanks de uitdrukkelijke afspraak binnen de Europese Gemeenschap om niet te onderhandelen met Saddam Hoessein, melden oud-politici zich in Bagdad met humanitaire missies. De Oostenrijkse president Waldheim, oud-premier van Groot-Brittannië Heath, de Franse politicus Le Pen en de oud-bondskanselier van Duitsland Willy Brandt onderhandelen in Bagdad over de vrijlating van gijzelaars. In november arriveert een missie van het Nederlandse Rode Kruis in Irak. De delegatie mag een lijst samenstellen met daarop de namen van tien Nederlanders die het land mogen verlaten. Op 8 november 1990 vertrekken tien Nederlandse gijzelaars uit Irak met de missie van Willy Brandt.

We hebben eindeloos gedoe gehad met die lijsten, want iedereen wilde natuurlijk weg. Het uitgangspunt was altijd: 'Alle gijzelaars moeten het land uit, maar bij voorkeur eerst die mensen die medische of psychische problemen hebben.' Ik had regelmatig vergaderingen met de gijzelaarsgemeenschap bij mij thuis en dan werd er gezegd: 'Ja maar, ik sta niet op de lijst, er wordt gediscrimineerd.' Plotseling was

natuurlijk iedereen ziek. Ik generaliseer nu, maar als alle mensen die hinken het land mogen verlaten, dan gaat natuurlijk iedereen even hinken.

Er waren ook mensen die zeiden: 'We gaan niet met Willy Brandt mee, want hij is een Duitser.' Toen het eenmaal zover was, wilden ze natuurlijk wel mee. Het is een kwestie van leven of dood, een *struggle for survival*, want er kon ieder moment een oorlog uitbreken. Iedereen wilde het land uit en kwam op voor zijn eigen hachje. Je kunt moeilijk anders verwachten.

Ondankbaar werk lijkt me?

Het was niet leuk. Ik was dag en nacht bezig voor een goed doel, maar het enige dat ik af en toe kreeg was een knauw. Meestal was het stank voor dank. Maar goed, daar moet je dan maar mee leren leven.

De gijzelaars verweten ons continu dat de Nederlandse regering geen missie naar Bagdad wilde sturen. Dat was hun wapen om al het onmogelijke gedaan te krijgen. Andere landen stuurden wel delegaties, maar in Nederland waren geen parlementariërs te vinden, behalve Janmaat, die aan zo'n missie wilden deelnemen zonder rugdekking van de regering. En de regering wilde geen missie sturen zonder rugdekking van het parlement. Iedereen zat op iedereen te wachten. De gijzelaars hadden daar geen begrip voor. Wij deden per definitie te weinig en we deden nog minder toen bleek dat andere landen wel gijzelaars vrij kregen. De Oostenrijkse president Waldheim kreeg alle Oostenrijkers uit Irak, maar het had een politieke prijs. Het was een knieval voor Saddam Hoessein.

Koos van Dam vertrekt op 14 november naar Nederland voor consultaties met Hans van den Broek. Hij spreekt in Nederland met familieleden van de gijzelaars en informeert koningin Beatrix over de situatie in Bagdad.

In een verklaring die ik had meegekregen, drongen de gijzelaars er bij het parlement op aan een missie te sturen.

Een van de vragen van minister Van den Broek was, of er een missie moest komen of niet. Hij wist hoe hoog de gemoederen in Bagdad onder de gijzelaars waren opgelopen. Mijn advies was om geen missie te sturen, omdat iedere missie de positie van Saddam Hoessein versterkte en onze positie verzwakte. Misschien hadden we een paar gijzelaars vrij gekregen, maar Saddam zou ons tot op de laatste gijzelaar hebben uitgespeeld. De eerste dag in Nederland heb ik gesproken met de fractievoorzitters van de grote politieke partijen. Daarna had ik contact met alle familieleden van de gijzelaars en ik ben bij de Koningin geweest op Huis ten Bosch. Als staatshoofd heeft zij natuurlijk grote belangstelling voor zo'n delicaat probleem en zij wilde uitvoerig geïnformeerd worden over de situatie.

De familieleden van de gijzelaars hebben nog een rapport geschreven. Ze klaagden over de opvang van ex-gijzelaars op Schiphol. Ze klaagden continu. Ik geloof dat onze inspanningen niet erg op prijs werden gesteld. Wij deden onvoldoende.

Ik heb ook overleg gehad met dominee Wouters van het 'Familiecomité Gijzelaars Vrij'. Alle familieleden van de gijzelaars heb ik opgebeld om een indruk te geven van de situatie. Op die manier hoorden ze uit de eerste hand of hun familielid het goed maakte, want je kreeg de situatie dat het thuisfront zich meer zorgen ging maken dan de mensen in Bagdad.

Als Van Dam na veertien dagen teruggaat naar Bagdad, zijn twee pogingen om een missie te organiseren mislukt. De missie van dominee Wouters wordt niet erkend door het regime in Bagdad, en oud-minister van Buitenlandse Zaken Luns ziet, na zijn eerdere toezegging, af van een missie naar Irak.

Toen ik terugkwam in Bagdad waren de verwachtingen natuurlijk hoog gespannen. Ik kon de gijzelaars inlichten over alle gesprekken, maar het belangrijkste was dat er geen

missie zou komen. Voor de gijzelaars was dat erg frustrerend. Ik droeg niet alleen het officiële standpunt van de regering uit, ik vond ook dat Nederland geen missie moest sturen. Op dat punt was bijna iedereen tegen mij. Ik moest tegen de rest opboksen.

Er zijn harde woorden gevallen. Vanuit Nederland wilde men een psycholoog sturen. Diverse lieden uit de wetenschappelijke wereld wilden de unieke situatie van de gijzelaars en hun reacties bestuderen, omdat daarover maar weinig bekend was. Mijn uitgangspunt was dat als je de problemen van gijzelaars gaat onderzoeken, de situatie alleen maar erger wordt. Je kunt er uren over praten, maar als je aan het einde van het gesprek nog steeds vastzit, ben er je erger aan toe dan in het begin. Je schiet er niets mee op. De gijzelaars schreeuwden dat ze geen enkele behoefte hadden aan een psycholoog. Ze wilden alleen maar het land uit. Ik heb ze duidelijk gemaakt dat ik hun moeder niet was en dat het tot mijn taak behoorde deze boodschap aan hen over te brengen.

Onder zware druk van de familieleden van de gijzelaars formeert CDA-fractieleider Elco Brinkman een missie onder leiding van oud-premier De Jong. Het standpunt van de Nederlandse regering: 'We onderhandelen niet met een dictator', is onhoudbaar. Maar ook dit gezelschap zou nooit arriveren in Bagdad, want Saddam Hoessein kondigt op 6 december plotseling aan dat alle gijzelaars naar hun land mogen terugkeren.

We hebben op 5 december nog een sinterklaasviering gehad met chocoladeletters, gedichten en surprises. Ik wilde de stemming er een beetje in houden. Er waren ook mensen die niet meededen, omdat ze vonden dat je in die situatie geen sinterklaas kon vieren. Het werd toch een aardige avond. Gelukkig hoorden we de volgende avond dat de gijzelaars weg mochten. Een aantal mensen geloofde het niet. Ik heb opnieuw iedereen bij mij thuis uitgenodigd en we hebben een groot feest gevierd.

Na drie dagen konden de gijzelaars vertrekken. Het gekke was dat sommigen wilden blijven omdat ze plotse-ling nog allerlei zaken moesten regelen. Een behandeling bij de tandarts of een auto die nog het land uit moest. Ik heb toen gezegd: 'Laat die auto hier staan, ga onmiddellijk weg en neem geen risico's.' Voor hetzelfde geld was de situatie binnen een paar dagen weer veranderd.

Sprong u niet uit uw vel?

Ik vond het stom en riskant. Dat heb ik ook tegen ze gezegd, maar ze trokken zich er niets van aan. Het waren juist mensen die steeds op een missie hadden aangedrongen. Het was werkelijk heel vreemd. Maandenlang hadden ze de tijd gehad om hun koffers te pakken en toen het moment was aangebroken, deden ze er heel lang over. Het hek was verdwenen en daarmee ook de drang om onmiddellijk weg te gaan. Er waren lieden die pas twee weken later zijn vertrokken omdat ze hun auto's wilden meenemen. Het waren auto's met nummerborden uit Koeweit en die werden niet meer erkend door Irak. Ze konden met hun auto's het land alleen verlaten met een Iraaks of Nederlands nummerbord. Via de ANWB hebben we dat toen voor hen geregeld.

U bent een geduldig mens?

Ik beschik over een hoge irritatiegrens. Het heeft geen enkele zin kwaad te worden. Een aantal mensen was sympathiek en een aantal niet. Met de meesten viel ondanks de bizarre omstandigheden goed samen te werken, maar ik was erg blij dat de gijzelaarskwestie was opgelost en voelde me opgelucht toen alle Nederlanders uiteindelijk waren vertrokken. Dat was een hele zorg minder.

Heeft u ooit nog een bedankbriefje gehad van de gijzelaars?

De meesten waren blij dat ze weg waren en hebben nooit meer iets van zich laten horen. Een enkeling stuurde een bedankbriefje. Iemand voor wie ik allerlei zaken heb gedaan, stuurde een stenciltje omdat het te veel werk was iedereen persoonlijk te bedanken. Dat vond ik niet echt ele-

gant. Maar ja, ik zat ook niet te wachten op een bedankbriefje.

Op 24 december ben ik zelf uit Bagdad vertrokken. Ik zou twee weken met vakantie gaan naar Zwitserland en ruim voor 15 januari 1991 weer terug zijn in Bagdad. Eenmaal in Zwitserland aangekomen hoorde ik telefonisch dat ik niet meer terug mocht. Begin januari ben ik nog naar Brussel gegaan waar de twaalf EG-ministers van Buitenlandse Zaken bijeen waren in afwachting van het bezoek van de secretaris-generaal van de VN Perez de Cuellar aan Irak. Als zijn bemiddelingspoging positief zou uitvallen, zouden wij doorvliegen naar Bagdad. Ik had een lege koffer meegenomen om mijn spullen op te halen. Maar de bevindingen van de secretaris-generaal waren zo negatief dat ik nooit meer ben terug geweest. Minister Van den Broek vond dat het geen enkele zin had nog met het regime te praten.

Als ik dat had geweten, was ik natuurlijk tot het laatste moment in Bagdad gebleven. Het is heel gek om een land te verlaten in de veronderstelling dat je twee weken later terug bent, om dan vervolgens nooit meer terug te komen. Ik heb geen afscheid kunnen nemen. De deur was dicht en ik mocht er niet meer in. De nacht van de aanval op Bagdad volgde ik met gemengde gevoelens vanuit Ulvenhout in Nederland. Achteraf ben ik blij dat ik er niet zat, maar ik had er toen wel bij willen zijn. Nu weet je dat het levensgevaarlijk was met al die raketten.

Pas anderhalf jaar later kreeg ik mijn spullen terug uit Bagdad. Er was gelukkig nog veel over. Ik had Irak nog graag een paar weken willen bezoeken, maar dat is nooit gebeurd en ik zal er waarschijnlijk ook nooit meer heen gaan. Ik mag niet meer terug, want formeel ben ik nog altijd geaccrediteerd als ambassadeur in Bagdad, in feite ben ik

niet officieel teruggeroepen. We hebben ook nooit de betrekkingen verbroken.

Heeft u ooit overwogen om Irak anoniem te bezoeken?

Natuurlijk, maar ik ben verstandig genoeg om dat niet te doen. Het zou onmiddellijk worden gesignaleerd en daar maken de Iraki's gebruik van. Ze willen iedere mogelijkheid aangrijpen om de dialoog te hervatten en dat wil Nederland niet onder dit regime. Ik zou Irak graag nog een keer willen zien, maar op een gegeven moment ga je je er ook van distantieren. Dat moet ook wel. Ik woon nu in een nieuw land en ik kan ermee leven om nooit meer terug te gaan.